

Cezayir’de Türk İzleri / 1

Prof. Dr. Orhan Gedikli

Cezayir Limanı / Kasba Bölgesi

Cezayir; Dünyanın gelmiş geçmiş en güçlü ve en uzun ömürlü imparatorluğu olan Osmanlı’nın Batı Afrika’daki eyaleti idi. Bu ülke dün de bugün de Akdeniz’in kilit noktalarından birisidir. Afrika’nın Sudan’dan sonra ikinci büyük ve stratejik ülkesidir.

Afrika’yı çok görmek istedim ancak bir türlü yüce Allah nasip etmedi. Demek ki her şeyin bir yeri ve zamanı vardı. O zaman gelmeyince, nasip olmayınca insanoğluna kadar istese de olmuyor. Bizim Afrika serüvenimiz de bir türlü başlayamadı. Ancak Doğu Türkistan ve Pekin gezisinden sonra rotamızı Afrika’nın en güzel ülkelerinden biri olan Cezayir’e çevirdik.

Şubat ayında Cezayir’e gitmeye karar kıldık. Araştırmalarımıza göre havanın da çok soğuk olmayacağını öğrendik. Devre tatilinde dört günlük bir program hazırladık ve Afrika’ya Cezayir’den girelim dedik.

Oruç Reis’in, Hızır (Hıdır) Hayrettin Paşa’nın Cezayir’i, biz Türk-

Afrika insanlık tarihi boyunca büyük zulüm ve işkenceler çekmiş ve hâlen de çekmekte olan insanların kıtasıdır. Sözde uygar olduğunu iddia eden vahşi Batı’nın envai çeşit insanlık dışı uygulamayı yaptığı ve iliklerine kadar sömürdüğü ve halen de sömürmeye devam ettiği insanların kıtasıdır Afrika.

ler için büyük önem arz eder. Bu nedenle Cezayir tarihine kısaca göz atmadan seyahat anılarına geçmeyi doğru bulmadım. Cezayirin tarihi serüveni çok karmaşıktır.

Kartacalılarla başlayıp, Romalılar, Araplar, Türkler ve Fransızlar ile devam eden ve nihayet 1962 yılında bağımsızlığımıza kavuşan bir ülkeden bahsedeceğiz.

Bu tarihi serüven boyunca Cezayirliilerin en büyük soykırımı uğradığı ve yaklaşık 1.500 000 insanını kaybettiği 1832-1962 arası acı dönem. İşte bunlardan da yazımız boyunca bahsedeceğiz ve bugünkü duruma bakacağız.

Cezayir tarihinin en parlak dönemi Osmanlı dönemidir. Bunu gezinizin her anında hissediyorsunuz. Cezayir’in sur içi denilen Kasba bölgesinde gezerken yaşlı genç tanıştığımız o çilekeş insanların hemen yüzleri gülmeye başlıyor ve size “*Türkler, hayırlı insanlar*” diyorlar.

İşte bu nasıl oldu kısaca onun hikâyesini anlatalım, geçmişi hayırla yâd edelim ve ondan sonra gezi notlarına başlayalım dedim.

Yenice-i Vardar’dan kalkıp Midilli’ye giden Yakup Ağa’nın oğulları Oruç ve Hızır Reisler.

İşte Cezayir’in mimarları bu iki kardeşti. 1513’te bugünkü Tunus’un hemen karşısında olan Cerbe adasını alan Oruç Reis Yavuz Sultan Selim’in himayesi altına giriyor.

Bu aralar Cezayirliiler İspanyolların işgaline uğruyor ve Osmanlı’dan yardım istiyorlar. Yavuz Batı Akdeniz’de Cerbe Adasındaki Oruç Reis komutasındaki donanmasını Cezayir’e gönderiyor.

Oruç Reis 1516'da İspanyolları yener ve Cezayir ile daha batıdaki Şerşel'i Osmanlı topraklarına katıyor. Böylece Cezayir'de başlayan Osmanlı hâkimiyeti daha sonra Hızır Reis (Barba Rossa: Barbaros Hayrettin Paşa) ile devam ediyor ve yaklaşık 300 yıl sürüyor.

Cezayir Arapça'da adalar anlamına gelmektedir. Önceki dönemlerde Kasba bölgesinin önündeki küçük adacıklardan dolayı bu güzel sahil şehri Cezayir olarak adlandırılmış. Artık bu adalar yok. Çünkü 16. yüzyılda Barbaros Hayrettin Paşa bu adaları bir mendirek biçiminde birbirleriyle ve Kasba bölgesi ile birleştirerek daha güvenli bir sahil şehri oluşturmuş.

Osmanlı, Cezayir'de yönetim şekline Beylerbeyi olarak başlamış, daha sonra bu Paşalık, Ağalık ve Dayılık şeklinde devam etmiştir. Özellikle Barbaros Hayrettin Paşa döneminde Kasba bölgesi sahilden itibaren surlarla çevrilmiş ve batı Akdeniz'deki en güvenli şehir haline getirilmiştir.

Gelin Osmanlı'nın Batı Akdeniz'deki kalesi Cezayir'i birlikte gezelim.

7 Şubat 2013 Perşembe günü öğleden sonra Cezayir'in başkenti Cezayir'e uçtuk. Yaklaşık 3,5 saat Akdeniz üzerinde seyrettiğimiz hava muhalefetine bağlı biraz heyecanlı ve sarsıntılı bir yolculuktan sonra Cezayir havaalanına indik.

Havaalanında rehberimiz Zeynep K. Karabacak bizi karşıladı. Zeynep Hanımın babası, ekibimizin gediklisi benim samimi arkadaşım Dr. Sadık Şencan idi.

Kendisini daha önceden tanıyor-duk. Üniversiteyi Cezayir'de bitirmiş ve eşiyile birlikte uzun süredir orada yaşıyorlar. Eşi ticaret ile uğraşiyor.

Kendisi Cezayir'deki Türklerin adeta her şeyi bir hanım kardeşimiz. Türk Büyükelçiliğinin yeminli tercümanlığından tutun da, turizm bürosuna ve işadamlarına danışmanlığa kadar her şeyi yapıyor. Çok becerikli ve girişken kızımız Zey-

nep Hanım sayesinde havaalanında hiç beklemeden VIP'ten geçiyoruz. Aslında VIP'ten geçmeyi de hak ediyoruz.

Ülkede sıkı bir denetim olduğu havalimanındaki güvenlik önlemlerinden belli oluyor.

Havaalanından çıkıp otobüsümüze biniyor ve başkent Cezayir'e doğru yol alıyoruz. Her yerde olduğu gibi Cezayir'de de trafik sıkışıklığı ana sorunlardan birisi.

Bu nedenle yaklaşık bir saatlik yolculuktan sonra şehir merkezindeki butik otelimize geliyoruz.

Otelimiz aynen Sultanahmet'teki oteller gibi. Şehir merkezinde ve hemen Cezayir Üniversitesi'nin bitişiğinde bulunuyor. Çok lüks olmasa da şirin bir otel ve merkezde olması nedeniyle ayrıca avantajı var.

Odalarımıza yerleştikten sonra yemek öncesi kısa bir şehir içi turu yapıyoruz. Afrika deyince insanın aklına çöl ve sıcak hava geliyor. Ancak Afrika'nın Akdeniz sahilleri meğer öğle değilmiş.

Hava oldukça soğuk, fırtınalı ve yağışlı idi. Özellikle Ocak ve Şubat aylarında çok soğuk olmasa da hava bozuk oluyormuş. Ayrıca on yılda bir, Şubat ayları çok soğuk geçiyormuş.

Biz de bu soğuğa rastladık. Hemen birer atkı ve bere aldık. Ben de dâhil bazı arkadaşlarımız kışlık el-

bise getirmedığımız için biraz üşü-duk, ama gezimiz üşümeğe değdi.

Cezayir, Afrika'nın en geniş topraklarına sahip ülkelerinden biri. Ülkenin kuzey kesimlerinde yeşil bir bitki örtüsü hakim. İç kısımları ile sahili, Atlas sıradağları birbirinden ayırıyor. Atlas sıradağları arasında verimli yeşil ovalara ve göllere de sahip bir ülke Cezayir. Atlas dağlarının tepelerinin karlarla kaplı olduğunu uçaktan görebiliyorsunuz. Bazen yoğun kar yağışı yolları kapatıyormuş. Bunu gittiğimiz gece televizyonlarda izledik. Nüfus yaklaşık 30 milyonu buluyor ve 3,5-4 milyonu başkentte yaşıyor. Genel

Barbaros
Hayrettin
Paşa

Büyük Postahane (Osmanlı döneminde Cezayir'in yönetim merkezi)

nüfusun 2/3 kuzeyde, yani yeşil Cezayir'de diğerleri orta ve Güney kısımlarda yaşıyorlar. Ülkenin topraklarının büyük kısmını Büyük Sahra Çölü oluşturuyor. Kuzeyde her türlü meyve sebze ve tahıl ürünleri yetişebiliyor. Ancak en yaygın olan meyve hurma. Cezayir'in hurmasının gerçekten çok güzel olduğunu ancak tadına bakınca anlıyoruz. Petrol ve doğal gaz sayesinde ülkenin hiç dış borcu yok ve ciddi bir cari fazlası var.

Yağmur nedeniyle akşam yemeğine gitmek üzere aracımıza zor binebildik. Şiddetli yağmur altında şehir içinde ana caddeden yukarıya doğru ilerliyoruz. Yol boyu rehberimiz bize bakanlık ve üniversite binalarını gösteriyor. Sovyetlerde gördüğümüz gibi büyük blok apartmanlar görüyoruz. Bunların sosyalist dönemde yapılmış 40-50 m² evler olduğunu öğreniyoruz. Aynı tip evler bugün Sovyetlerden ayrılan Türk Cumhuriyetleri'nde de var. Bir süre sonra yemek yiyeceğimiz şiş kebapçıların olduğu bir caddeye geliyoruz. Ben diyeyim elli siz deyin yüz dükkân yan yana dizilmiş. Hepsi şiş kebab ve et ürünleri satıyor.

Burası adeta Kebapçılar Çarşısı durumunda. Şiş kebab çeşitlerinden oluşan güzel bir akşam yemeğinden sonra ayrı bir yoldan şehrin gece

güzelliklerini seyrederek otelimize dönüyoruz.

Bugün 8 Şubat Cuma. Cezayir'de ikinci günümüz. Sabah 9.30'da geziye başlıyoruz. İlk göreceğimiz yer, dedelerimizin inşa ettiği bugün ise Büyük Postane olarak kullanılan bina. Postane otelimize 200 metre uzaklıkta bir bölgede bulunuyor.

Ana caddede Fransız mimarisi ile yapılmış binalar arasında Postaneyeye doğru yürüyoruz. Yolumuz

Şehitlik Anıtı

Büyük Postahane'nin giriş kapısı

üzerinde 1880'li yıllarda yapılmış Cezayir Üniversitesi'nin ana binasını görüyoruz. Çok güzel olan bina Cezayir Limanına hâkim bir tepeye yapılmış. Ancak burada Cuma ve Cumartesi günü tatil olduğu için binanın içini göremiyoruz.

Biraz daha yürüyerek Büyük Postaneyeye geliyoruz. Birden şiddetli bir yağmur başlıyor. Büyük Postanenin giriş kısmının altına saklanarak yağmurun dinmesini bekliyoruz. Beklerken de Postanenin girişinde resimler çekiyoruz ve çektiyoruz.

Osmanlı döneminde yönetim merkezi olarak kullanılan bu eseri Fransızlar yıkmaya kıyamamışlar herhalde diye düşünüyorum. Çünkü çok güzel bir mimarisi var.

Girişi bu kadar güzel olan binanın içinin de çok güzel olduğunu tahmin ediyoruz.

Ancak tatil olması nedeniyle iç kısımları göremiyoruz. Büyük Postane Cezayir Limanı ve eski şehir olan Kasba bölgesine hâkim bir tepeye yapılmış.

Yağmurun biraz hafiflemesi üzerine arabamıza binip Şehitler Anıtı ve Askeri Müzeyi görmeye gidiyoruz.

Şehitler Anıtı başkentte her yerden görülebilecek bir şekilde planlanmış ve Cezayir'de bağımsızlık mücadelelerinde (1830-1962) şehit

düşenler için yapılmış en önemli anıt olma özelliğini taşıyor.

Anıtta şehit düşen Cezayirli kardeşlerimiz ve Türk dedelerimiz için dualar ediyoruz. Çünkü Cezayir’de bağımsızlık mücadelesinde Türkler de şehit olmuştur. Anıt Fransızlar döneminde inşa edilen Botanik Parkının hemen üst kısmında bulunuyor. Şehitler Anıtının etrafında çok geniş bir meydan ve meydanın hemen yanında da bir alışveriş merkezi bulunuyor. Yağmur şiddetini artırarak devam ediyor. Başımıza bir naylon torba geçirerek alışveriş merkezinde kapalı bir alana sığınıyor, oradaki açık dükkândan birer şemsiye alıyoruz.

Yağmur biraz ara verir gibi oluyor ve hemen bitişikteki Askeri Müze’ye geçiyoruz. Girişte fotoğraf makineleri ve telefonlar dâhil her şeyi güvenliğe bırakıyoruz. İçeriye hiçbir şey almıyorlar. Müzenin girişinde bağımsızlık hareketini başlatan Milli kahraman Emir Abdülkerim’in bronz heykeli bulunuyor.

Müzenin girişinde hemen sağda eski Cezayir yani Kasba bölgesinin, Barbaros’un Cezayir’inin maketi bulunuyor. Önce onu inceliyoruz. Şehrin etrafı tamamen surlar ile çevrilmiş ve limandaki kale kısımları ile beyaz Cezayir gösterilmiş. Böylece bir gün sonra gezeceğimiz Kasba bölgesini bir gün önceden müzede incelemiş oluyoruz.

Üç katlı olan müzenin birinci katında bölgenin tarihi süreci özetleniyor.

Kartacalılar ile başlayan Cezayir tarihi Romalılar, Endülüs Emeviler, Osmanlılar, Fransız işgal yılları ve 1830 yılından itibaren 1962 yılına kadar Fransızlara karşı verilen bağımsızlık mücadelesi ile bitiyor. Müzenin ikinci ve üçüncü katı çok güzel düzenlenmiş.

İkinci katta bu tarihi dönemlerle ilgili belgeler, resimler ve Cezayir’in şehirlerinin eski hallerinin maketleri bulunuyor. Müzede Osmanlı dönemi ile ilgili aleyhte hiçbir bilgi ya da belge bulunmuyor.

Askeri müze

Osmanlı ile ilgili belgelerin hepsi dedelerimizin Cezayir’de yaptıkları iyilikleri anlatıyor. Çünkü Osmanlı topraklarına kattığı her yeri vatan parçası olarak gördüğü ve sömürme düşüncesi taşımadığı için oraları imar etti, medeniyet ve insanlık götürdü, kardeşlik ve barış götürdü, dini hoşgörü ve hürriyet götürdü. Bunların belgelerini müzede de görebiliyorsunuz.

Müzede ikinci katın bir bölümü ile üçüncü kat tamamen Fransızlara karşı verilen bağımsızlık mücadelesine ayrılmış.

Bu iki katta Fransızların yaptığı çeşit çeşit işkence ve soykırımın belgelerini görebiliyorsunuz. Burada gördüğüm üç şey benim kanımı dondurdu ve Fransızlara nefretimi binlerce kat artırdı.

Bu üç şey siz okuyucularıma aktaracağım. Fotoğraf çekmek yasak olduğu için çekemedim.

Ancak Cezayir’e gidecek olanların müzede bu söyleyeceğim üç şeyi mutlaka görmelerini tavsiye ederim.

Bunları görürlerse Fransızların ve vahşi Batının ne kadar acımasız ve insanî değerlerden yoksun olduklarını bir daha anlamış olurlar. Bu üç olaydan birincisi, ikinci katta gördüğüm bir tablonun ifade ettikleri.

Tabloda Cezayir’de Fransız işgaline karşı direnen liderlerden üçünün gövdesinden ayrılmış başlarının uzun kazıklara geçirilerek meydanlarda sergilendiği gösteriliyor.

İkincisi, Fransız işgal güçleri tarafından yakalanan Cezayirli bağımsızlık savaşçıları ellerinden ve ayaklarından bağlanarak damperli kamyonlara konulup sarp kayalıklardan ya da dağlar arasındaki yüksek köprülerden aşağıya atılarak öldürülmelerini gösteren tablolar.

Üçüncü katta olan bir bölümde ise, Başkent Cezayir hapishanesinde giyotin bıçağının altında başları kesilerek idam edilen Cezayirli resimleri, isimleri ve idam edildikleri dev giyotin aletinin sergilenmesi idi.

Böyle acımasız işkencelerle öldürülen binlerce Cezayirli’nin ruhlarına Fatıha okumaktan ve Fransızları lanetlemekten başka bir şey gelmedi elimizden.

Ancak bunları yazarak bugünkü Türk ve İslam dünyasına hatırlatıyorum ki dün İspanyolların, Portekizlilerin, İtalyanların ve Fransızların hülâsa vahşi Batılıların Afrika’da ya da diğer bölgelerde yaptıkları zulüm, işkence ve soykırımları asla unutmayın. Çünkü eğer unutursanız tarih tekerrür edecek ve aynılarını yarın onların torunları yapacaktır.

Eğer dün yapılanlar unutulmasa idi, bugün Afganistan’da, Irak’ta, Suriye’de, Filistin’de, Libya’da, Mısır’da ya da diğer bölgelerde Batılılar Müslümanlara bu yaptıklarını yapamazlardı.

Müze gezisinden sonra yağmur biraz hafifler gibi oldu. Oradan öğle yemeği için *Turkuaz Lokantası*’na geçiyoruz. Lokantaya giderken yolumuz üzerinde Deli İbrahim Paşa

Osmanlı döneminde yeniden yapılan Eski Tıpaza Kalesi

Üniversitesi'ni görüyoruz.

Zeynep Hanım İbrahim Paşa'nın Cezayir'de yöneticilik yapmış bir Türk Paşası olduğunu, bu nedenle üniversitenin ve mahallenin adının ona atfedildiğini söylüyor ve Cezayirli tarafından çok sevildiğini de ilave ediyor.

Cezayir'de Türk Lokantası

Turkuaz Lokantasını rehberimiz Zeynep Hanım'ın Beyi işletiyor. Lokanta Cezayir'de yeni yeni şekillenen lüks bir mahalle de bulunuyor. Burası, Türklerin de oturduğu bir mahalle.

Lokantanın genel görünümü Anadolu'dan esintiler içeriyor.

Kahvehane kısmı ise eski Türk evlerinin misafir odası gibi düzenlenmiş. Önce burada biraz oturduk ve çay içtik.

Akabinde Cuma namazı için bölgenin en büyük camisine gittik ve Cezayirli kardeşlerimiz ile namazı eda ettik. Daha sonra lokantaya dönüp Türk ve Cezayir mutfağından karma bir menü ile yemeğimizi yedik.

Yemekten sonra çaylarımızı içip yolcu yoluna gerek diyerek yola revan oluyoruz.

Cezayir'de birinci gün gezimizin öğleden sonraki durağı Tıpaza şehri oluyor. Yaklaşık bir saat yeşillikler arasında yol alıyoruz.

Bu arada şiddetli yağmur da de-

vam ediyor. Gezeceğimiz yer eski Tıpaza liman şehri ve oraya yakın Akdeniz'e hâkim bir tepede bulunan Mısır Kraliçesi II. Kleopatra'nın anıt mezarı. Önce II. Kleopatra'nın anıt mezardan Akdeniz'i seyrederken geçmişte neredeyse bir Türk gölü haline gelen Akdeniz'de Barbaros günlerini hayal ediyoruz. Tam bu sırada şiddetli bir yağmur ve fırtına kopuyor.

Hızla kendimizi arabaya atıyoruz. Bir süre sonra yağmur biraz diner gibi oluyor. Burası Karadeniz Bölgemizi de geride bırakır diye düşünüyorum. Bu arada geçmişte önemli bir Liman şehri olan eski an-

tik Tıpaza'ya gidiyoruz. Bir dönem Osmanlı'nın önemli kalelerinden bir olan eski Tıpaza Kalesi'ni, Anfi Tiyatro'yu görüyoruz ve küçük de olsa bu antik şehri geziyoruz. Bir süre yağmur aralar gibi oluyor.

Bundan faydalanarak deniz kenarında yürüyüp ve Akdeniz'in hırçın, adeta gökyüzüne beş-on metre kadar yükselen dev dalgalarını seyrediyoruz. Bu tablo karşısında denizciliğin aslında dışardan görüldüğü kadar kolay bir iş olmadığını anlıyoruz.

Denizcinin hayatı aslında ölüm ile kalım arasındaki ince çizgide devam eden bir yaşam demektir.

Buradan hareketle **Piri Reis**, **Turgut Reis**, **Oruç Reis** ve **Barbaros Hayrettin Paşalar** ve onların nezdinde ebediyete intikal eden denizcilerimizin ruhu şad, mekanları cennet olsun diye dua ediyoruz.

- Devamı Gelecek Sayımızda -

Antik Tıpaza Kenti